

Stalo sa to uprostred vojny na stanici otvorenej a prašnej ako nekonečná pláň, rozprestierajúca sa navôkol. Ospanlivý vlak bol dva dni na ceste z Moskvy, smeroval na východ; ďalšie dva-tri dni cesty mal pred sebou, v závislosti od uhlia a pohybov vojsk. Bolo len krátko po brieždení, ale muž – v skutočnosti len polovičný muž – sa už na nízkom vozíku s drevenými kolieskami rútil k železničným vozňom prvej triedy. Nedal sa kočírovať inak ako trhnutím prednej nápravy a pred prevrátením sa ovládal povrazom vinúcim sa popod vozík a priviazaným slučkou hore k jeho gatiam. Muž mal ruky ovinuté sčernetými franforcami šiat a jeho koža bola stvrdnutá od žobrania na uliciach a nádražiach.

Jeho otec bol z tých, čo predchádzajúcu vojnu prežili. Požehnaný dedinským kňazom vyrazil do boja za vlasť a za cára. Kým sa vrátil, kňaz i cár sa už pominuli a jeho domovina už nebola ako predtým. Jeho žena vrieskala, keď videla, čo vojna porobila s jej manželom. Teraz bola iná vojna a ten istý útočník bol späť, len mená sa zmenili: mená na oboch stranách. Inak sa však nemenilo nič: mladých mužov zbrane stále trhali na franforce a potom ich nahrubo láтали lapiduchovia. Jemu amputovali nohy v poľnej nemocnici medzi zlámanými stromami. Všetko sa to stalo pre veľkú vec, tak ako sa to dialo aj predtým. Nevykašlal sa na to. Nech o tom mudrujú iní; jeho jediným cieľom bolo dobrať sa konca každého dňa. Stal sa jedným zo spôsobilých, ako prežiť. Od istého času sa všetci muži stali spôsobilými prežitia.

Niekoľko cestujúcich vystúpilo, aby sa nadýchali prašného vzduchu; iní vystrkovali hlavy z okien vozňov. Len čo sa žobrák priblížil, začal vyblakovať oplzlú pesničku. Niektorí z cestujúcich mu za tú zábavku pohodili kopejku či dve; iní mu zaplatili, aby odpálil. Niektorí náročky hádzali mince tak, aby dopadli na hranu a odkotúlali sa, aby sa mohli smiať, ako ich naháňa, posúvajúc sa pästami po betónovom nástupišti. To mohlo primáť ostatných, aby mu dali mince bez zdráhaní – či už z lútosťi, alebo zo studu. Videl iba prsty, mince a manžety kabátov a bol imúnny voči urážkam. To bol ten, čo si vypije.

Dvaja muži z prvej triedy boli v okne a snažili sa odhadnúť, kde sú a na ako dlho asi zastali: na niekoľko minút, hodín, možno na celý deň. Žiadne informácie sa neoznamovali a oni vedeli, že vypytovať sa im neradne. Pre vyzvedanie na pohyb vlaku – aj keď ste v ňom cestovali – vás mohli označiť za sabotéra. Muži boli tridsiatnici, dosť starí na to, aby také veci vedeli. Ten, čo načúval, bol štúply, nervózny chlapík s okuliarmi, okolo krku a zápästí mal amulety z cesnaku. Meno jeho spolucestujúceho je pre históriu stratené, hoci to bol ten, ktorý si zapamätal.

Vozík s polovičným človekom práve zhrkotal smerom k nim. Okolo sa veselo klebetilo o nejakom dedinskom drancovaní. Spevák postál a naznačil, že by rád niečo do úst. Ako odpoveď prídvihol muž s okuliarmi fľašu vodky. Bolo to nadmieru zdvorilostné gesto. Kedy už len žobrák odmietol vodku? O minútu neskôr sa k nemu dvaja cestujúci pripojili na nástupišti.

A tak už boli traja, tradičný počet na pitie vodky. Ten s okuliarmi stále držal fľašu, jeho spoločník tri poháre. Nalial do nich od oka, a dvaja cestujúci sa predklonili a predniesli obligátny prípitok na zdravie. Keď cinkli pohármi o seba, nervózny chlapík s okuliarmi nachýlil hlavu na stranu – raňajšie slnko nakratučko zablíkalo v jeho okuliaroch – a niečo zamrmlal; jeho priateľ sa zasmial. Potom vodku na dúšok koplí do seba. Žobrák prídvihol svoj pohár na repete. Dožičili mu ešte za štamperlík, vzali mu pohár a vyliezli späť do vlaku. Žobrák, vďačný za výbuch alkoholu, čo sa prehnal jeho

skrátеныm telom, zakormidloval k ďalšej skupinke cestujúcich. Kým sa tí dvaja zase ocitli na svojich miestach, ten, ktorý načúval, takmer zabudol, čo povedal. No ten, čo si pamätal, ešte len začínal so svojím rozpomínaním.



**TA NA
MEDZI-
POSCHODÍ**

Vedel len, že toto je najhorší čas.

Stál pri výťahu už tri hodiny. S roztekanou myslou fajčil piatu cigaretu.

Tváre, mená, spomienky. Plát rašeliny, pod ktorým mu oťažieva ruka. Švédske vodné vtáctvo, čo nad jeho hlavou trepoce krídlami. Polia slnečníc. Vôňa klinčekového oleja. Hrejivá, sladká vôňa Nity, nesúca sa od tenisového kurtu. Pot kanúci z kútov na čele. Tváre, mená.

A taktiež tváre a mená mŕtvych.

Mohol si z bytu priniesť stoličku. No jeho obavy by mu nedovolili posadiť sa. A keby čakal na výťah posediačky, určite by to pôsobil výstredne.

Jeho rozpoloženie nepramenilo z ničoho, a napriek tomu bolo celkom zrozumiteľné. Ako zvyšok života. Ako sexuálna túžba, napríklad. Aj tá pramenila akoby z ničoho, a napriek tomu bola dokonale zrozumiteľná.

Pokúšal sa upriamiť myšlienky na Nitú, ale myseľ ho neposlúchala. Bola ako mucha mäsiarka, hlučná a prelietavá. Samozrejme,

zosadla na Táni. No potom vzlietla s bzukotom k tomu dievčisku, k Rozálii. Mal sa pri spomienke na ňu začervenať, alebo bol potajomky pyšný na tú zvrátenú romancu?

Maršalovo mecénstvo – ktoré sa tiež vynorilo odnikadiaľ, a napriek tomu bolo dokonale zrozumiteľné. Dalo by sa tvrdiť to isté o maršalovej smrti?

Jurgensenova prívetivá bradatá tvár; a vzápätí spomienka na prudké rozhnevané zovretie matkiných prstov okolo jeho zápästia. A jeho otec, jeho milý, dobrotivý nepraktický otec, stojaci pri klavíri, spievajúci: „Odkvitli už dávno chryzantémy v záhrade.“

Kakofónia zvukov v jeho hlave. Hlas jeho otca, valčíky a polky, ktoré vyhrával, keď sa dvoril Nite, štyri výbuchy továrenských sirén na fis, psy brechajúce na nepresvedčivého fagotistu, vzbura bicích a plechov pod vládnu lóžou s oceľovou výstužou.

Tieto zvuky prerušoval zvuk zo skutočného sveta: náhly šum a lomozenie zo strojovne výťahu. Bola to teraz jeho noha, čo tu zazmätkovala, keď ňou zavadil o malý kufrík, opierajúci sa mu o lýtko. Vyčkával, jeho pamäť zrazu ostala prázdna a vyplnil ju strach. Potom výťah zastal o poschodie nižšie a on sa znova vzchopil. Zodvihol kufrík a ucítil, ako sa jeho obsah vnútri jemne posunul. Čo spôsobilo, že v mysli sa preniesol k príbehu o Prokofievovom pyžame.

Nie, nie ako mucha mäsiarka. Skôr ako niektorý z tých komárov v Anape. Kamkoľvek si sadli, nasávali krv.

Myslel si, stojac tu, že to on by mal byť pánom svojej mysle. No v noci, v osamotení to skôr vyzeralo, že myseľ ovládala jeho. Nuž, nik nemôže uniknúť pred svojim osudom, ako nás ubezpečil básnik. A nik nemôže uniknúť pred svojou myslou.

Spomenul si na bolesť v tú noc, predtým než mu vybrali slepé črevo. Dvadsaťdvakrát sa vyvracal, vynadal zdravotnej sestre všetkými sprostými slovami, čo poznal, a potom žobronil, aby priateľ privolať milicionára, aby ho zastrelil a skoncoval s jeho bolesťou. Choď a prived' ho, nech ma zastrelí a skoncuje s tou bolesťou. No priateľ pomôcť odmietol.

Teraz už nepotreboval priateľa ani milicionára. Už stačilo dobrovoľníkov.

Všetko sa to začalo celkom presne, povedal svojej mysli, ráno 28. januára 1936 na železničnej stanici v Archangelsku. Nie, ozvala sa jeho myseľ, nič sa nezačne len tak v presnom čase a na určitom mieste. Všetko sa začína na viacerých miestach a v rozličných časoch, dokonca ešte pred tvojím narodením, v cudzích krajinách, v mysliach iných ľudí.

A potom, čokoľvek ďalšie by sa prihodilo, všetko môže nerušene pokračovať, na iných miestach, v mysliach iných.

Pomyslel na cigarety: balíček Kazbek, Belomor, Hercegovina Flor. Na človeka, ktorý si mrví do fajky tabak z poltucta papirosiek, ktorý zanecháva na stole pozostatky kartónových rúrok a papierikov.

Dalo by sa to dokonca ešte v tejto pozdnej fáze opraviť, vrátiť späť, uviesť do pôvodného stavu? Odpoveď poznal: ako povedal doktor o prinavrátení nosa: „Samozrejme, môžem vám ho nasaďiť naspäť, ale uisťujem vás, že by to bolo pre vás horšie.“

Premýšľal o Zakrevskom a Bolšom dome, a kto by tam mohol Zakrevského nahradiť. Nieкто by sa už našiel. V tomto svete, ako bol ustanovený, nikdy nebola núdza o nejakého Zakrevského. Azda keď sa podarí vytvoriť raj, takmer presne za 200 000 000 000 rokov, Zakrevskij by už nemusel jestvovať.

ChvÍlami jeho myseľ odmietala uverit' tomu, čo sa dialo. To nie je možné, pretože niečo také by vôbec nemalo existovať, ako povedal major, keď uvidel žirafu. Ibaže to bolo možné a bolo to.

Osud. Bolo to len vzletné pomenovanie pre niečo, čo nemôžete ovplyvniť. Keď vám život povedal: „Bude to takto,“ prikývli ste a nazvali to osudom. A tak malo byť jeho osudom, aby sa stal Dmitrijom Dmitrijevičom. S tým sa nedalo nič urobiť. Prirodzene, nepamätal si, ako ho pokrstili, ale nemal jediný dôvod pochybovať o pravdivosti tej historiky. Celá rodina sa zhromaždila v pracovni jeho otca okolo prenosnej krstiteľnice. Prišiel kňaz a spýtal sa jeho rodičov, aké meno vybrali pre novorodenca. Jaroslav, odpovedali mu. Jaroslav? Kňaz sa tomu veľmi nepotešil. Povedal, že je to dosť nezvyčajné meno. Povedal, že deti s nezvyčajnými menami si v škole doberajú a robia si z nich posmech: nie, nie, nemôžu chlapca volať Jaroslav. Jeho otec a matka boli zmätení pri takom otvorenom nesúhlase, ale nechceli si ho pohnevať. Aké meno teda navrhujete? – spýtali sa. Volajte ho nejako normálne, riekol kňaz: napríklad Dmitrij. Jeho otec poukázal na to, že on sám sa volá Dmitrij a že Jaroslav Dmitrijevič znie oveľa lepšie ako Dmitrij Dmitrijevič. Kňaz však nesúhlasil. A tak sa stal Dmitrijom Dmitrijevičom.

Čo tam po mene? Narodil sa v Sankt Peterburgu, vyrastal v Petrohrade, dospieval v Leningrade. Alebo v Sankt Leninburgu, ako zvykol toto mesto zavše nazývať. Čo už tam záleží na mene?

Mal tridsaťjeden rokov. Jeho manželka Nita ležala o kúsok ďalej, po boku s ich dcérou Galinou. Gaľa mala rôčik. V poslednom čase sa zdalo, akoby jeho život nadobudol stabilitu. Nedospel k tomu priamočiaro. Cítil silné emócie, ale nikdy ich nedokázal obratne vyjadriť. Dokonca aj pri futbalovom zápase málokedy povzbudzoval a prestával sa ovládať ako všetci ostatní; stačilo mu uvážlivo ohodnotiť šikovnosť alebo nešikovnosť hráča. Niektorí

sa domnievali, že ide o typické upäté správanie Leningradčana; ale nad tým všetkým – alebo pod tým všetkým – vedel, že je plachý a úzkostlivý človek. A pri ženách, keď sa zbavil plachosti, sa zmietať kdesi medzi pochabým nadšením a poryvmi zúfalstva. Bolo to, ako keby mal vždy nesprávne nastavený metronóm.

Napriek tomu jeho život konečne pochytil nejakú pravidelnosť a spolu s ňou aj správny rytmus. Až na to, že teraz bolo všetko opäť vratké. Vratké: to bol veľmi silný eufemizmus.

To, že sa mu v noci o lýtko opieral kufrík, mu pripomenulo časy, keď sa pokúšal utiecť z domu. Koľko rokov vtedy mal? Azda sedem alebo osem. A mal so sebou nejaký kufrík? Pravdepodobne nie – jeho matka by sa určite veľmi rozčúlila. Bolo to jedného leta v Irinovke, kde jeho otec pôsobil ako správca. Jurgensen robil na jeho statku údržbára. Ktorý vyrábala veci a opravoval predmety spôsobom zrozumiteľným aj pre dieťa. Ktorý mu nikdy nedával pokyny, čo má robiť, iba ho nechal, nech sleduje, ako sa kus dreva premieňa na palošík či písťalku. Ktorý mu podal čerstvo urezaný plát rašeliny a dovolil mu privoňať si k nej.

S Jurgensenom sa veľmi zblížil. Takže ak sa mu niečo znepáčilo, k čomu dochádzalo často, mohol povedať: „Dobre teda, odídem a budem bývať s Jurgensenom.“ Jedného rána, ešte keď ležal v posteli, vyriekol po prvý raz túto hrozbu, tento sľub. No jeho matke to akurát tak stačilo. Obliekaj sa a ja ťa tam odvediem, odvetila. Prijala jej výzvu – nie, nebolo kedy zbalíť si veci –, Sofia Vasilievna ho schmatla za zápästie a vykročili krížom cez pole k miestu, kde býval Jurgensen. Sprvoti bol odhodlaný svoju hrozbu naplniť, vykračujúc vedľa matky. No postupne sa začal zapierať podpätkami a vymanil si zápästie a potom aj ruku z matkinho zovretia. Myslel si, že sa vtedy vyšmykol on sám, ale teraz vedel, že to matka ho pustila, prst za prstom, až kým sa nevymanil. Nevyslobodil sa však preto, aby mohol žiť s Jurgensenom, ale aby mohol stiahnuť chvost, rozplakať sa a rozbehnúť sa domov.

Ruky, ruky klzké, ruky, čo sa ho zmocňujú. Ako dieťa sa bál mŕtvych – bál sa, že by mohli vstať z hrobov a polapiť ho, odvliečť tam do tej studenej čiernej zeme a jeho ústa a oči by sa naplnili hlinou. Tento strach sa pomaličky vytratil, pretože desivejšími sa stali ruky živých. Petrohradské prostitútky nebrali nijaké ohľady na jeho mladosť a nevinnosť. Časy boli čoraz zložitejšie, ruky čoraz chmatáckejšie. Načahovali sa, aby sa zmocnili tvojho vtáka, tvojho jedla, tvojich priateľov, tvojej rodiny, tvojho živobytia, tvojej existencie. Rovnako ako prostitútky ho naplňali obavami aj vrátnici. A takisto fízli, nech už si dávali akékoľvek mená.

Ale bol tam ešte aj opačný strach: že ťa nezadržia ruky, čo ťa ochraňovali.

Maršal Tuchačevskij ho ochraňoval. Dlhé roky. Až do toho dňa, keď zbadal, ako z línie maršalových vlasov kanie dolu pot. Veľká biela vreckovka sa zachvela a zvlhla a on vedel, že už nie je v bezpečí.

Maršal bol najrozhladenejší človek, s akým sa kedy stretol. Bol to najznámejší ruský vojenský stratég: noviny ho nazývali Červený Napoleon. Bol aj milovníkom hudby a amatérskym husliarom; človek s otvorenou zvedavou myslou, ktorý sa rád zapájal do debát o románoch. Počas desaťročia, keď sa s Tuchačevským stretával, vídaval ho často, ako po zotmení vo svojej maršalskej uniforme prečesáva Moskvu a Leningrad, napoly pracovne, napoly pre zábavu, mieša politiku s pôžitkami; zhovára sa a argumentuje, konzumuje jedlá a popíja, s nadšením dáva najavo, že jeho oko vie oceniť baletky. S potešením objasňoval, ako ho raz Francúzi zasvätili do tajomstva, ako popíjať šampanské bez toho, aby sa doriadil.

Nehrozilo, že aj z neho by sa niekedy mohol stať taký sveták. Chýbalo mu sebavedomie a vari aj záujem. Nemal rád prešpekulované jedlá a ľahko sa opil. Predtým, keď bol ešte študentom,

keď sa všetko dalo znova prehodnotiť a uviesť do poriadku, prv než strana všetko ovládla, mudroval, tak ako väčšina študentov, nad rámec toho, čo poznal. Bolo napríklad treba prehodnotiť otázku sexu, pretože zastarané ponímanie bolo nenávratne preč; a niekto prišiel s teóriou pohára vody. Mladí, čo všetko vedeli, zastávali názor, že mať pomer, to je ako vypíť pohár vody: keď ste boli smädní, napili ste sa, a keď ste cítili túžbu, oddali ste sa sexu. Nemal nič proti tomuto systému, hoci záležalo od žien, či boli také slobodné a túžiace, aké boli žiaduce. Niektoré boli, niektoré neboli. No analógia vás doviedla len potiaľto. Pohár vody neuchvátil srdce.

A okrem toho už vtedy do jeho života vstúpila Táňa.

Keď začal opakovane hovoriť o tom, ako bude žiť s Jurgensenom, jeho rodičia sa zrejme domnievali, že sa búri proti obmedzeniam rodiny – alebo obmedzeniam samotného detstva. Teraz, keď nad tým premýšľal, nebol si tým celkom istý. Bolo niečo záhadné na ich letnom dome – niečo naskrz pomýlené –, na ich statku v Irinovke. Ako každé dieťa predpokladal, že je to normálne, kým niekto nepovedal niečo iné. Tak to bolo dovedy, kým začul, ako to dospelí rozoberajú, a smial sa, keď si uvedomil, aké je na dome všetko disproporčné. Izby boli obrovské, ale okná veľmi malé. Takže izba o veľkosti päťdesiat štvorcových metrov mala iba jediné maličké okienko. Dospelí sa domnievali, že stavitelia si museli popliesť miery a metre nahradili centimetrami a naopak. No len čo si to chlapec všimol, znepokojujúco to naňho zapôsobilo. Dom akoby bol uspôsobený na najponurejšie sny. Možno to bolo to, pred čím chcel ujsť.

Vždy vás prišli zobrať uprostred noci. A tak, radšej ako by ho mali vytiahnuť z bytu v pyžame, alebo by bol prinútený obliekať sa pred nejakým opovržlivo ľahostajným chlapíkom z NKVD, uložil sa do postele už oblečený, ležiac na prikrývkach, malý kufřík už mal zbalený na podlahe vedľa seba. Spánok ho obchádzal,

predstavoval si tie najhoršie veci, aké si človek dokáže predstaviť. Jeho bezsenné prehadzovanie sa na posteli vytŕhalo zo spánku Nitu. Každý by tam zostal ležať a predstieral by, že nepočuje ani necíti hrôzu toho druhého. Jednou z nočných môt, ktoré ho pravidelne vytŕhali zo spánku, bolo, že NKVD by im mohlo odňať Gaľu a strčiť ju – ak by mala šťastie – do zvláštneho sirotinca pre deti nepriateľov štátu. Kde by dostala nové meno a novú identitu; kde by sa zmenila na príkladnú sovietsku občianku, slnečníčku dvíhajúcu tvár k jagavému slncu, nazývanému Stalin. Preto navrhol, že strávi tie nevyhnutne bezsenné hodiny vonku na medzipodlaží pri výťahu. Nita bola neústupčivá, chcela, aby strávili chvíle, ktoré by sa mohli ukázať ako ich posledná spoločná noc, bok po boku. No jeho argument bol závažný a presadil si svoje.

Prvú noc pri výťahu sa rozhodol, že nebude fajčiť. V kufríku mal tri balíčky cigariet Kazbek a tie bude potrebovať, keď ho budú vyšetrovať. A následne ak ho zadržia. Tohto predsavzatia sa držal prvé dve noci. A potom mu zišlo na um, že čo ak mu zabavia cigarety, len čo vstúpi do Boľšovo domu. No čo ak nebude nasledovať nijaký výsluch, ale iba nejaké ponaučenie. Mohli by pred neho iba položiť hárok papiera a nariadiť mu, aby sa podpísal. Čo ak... Ďalej sa v uvažovaní nedostal. No v každom prípade by cigarety vyšli navnivoč.

A tak nemohol prísť na to, prečo by si nemal zapáliť.

A tak si zapálil.

Upieral pohľad na kazbečku medzi prstami. Malko raz súcitne, rozhodne obdivne poznamenal, že má malé a neklaviristické ruky. Malko mu taktiež povedal, už menej obdivne, že dosť necvičí. Záleží na tom, čo sa myslí tým, keď sa povie *dosť*. Cvičil akurát toľko, koľko cvičiť potreboval. Malko by sa mal držať svojich partitúr a svojej taktovky.



Mal šestnást, v sanatóriu na Kryme sa zotavoval z tuberkulózy. Táňa a on boli rovnako starí a narodili sa presne v rovnaký deň, s jediným maličkým rozdielom: on sa narodil 25. septembra podľa nového, ona 25. septembra podľa starého kalendára. Takáto faktická zhoda odobrila ich vzťah; alebo povedané inak, boli stvorení jeden pre druhého. Tatiana Glivenko s nakrátko zastrihnutými vlasmi, dychtiaca po živote tak ako on. Bola to prvá láska vo všetkej svojej zdanlivej jednoduchosti a v plnom rozsahu svojej osudovosti. Jeho sestra Marusia, ktorá naňho dohliadala, všetko vytárala ich matke. Sofia Vasilievna v liste obratom varovala svojho syna pred týmto neznámym dievčaťom, pred týmto vzťahom, vlastne pred akýmkoľvek vzťahom. V odpovedi so všetkou pompéznosťou šestnástročného mladíka vysvetlil matke princípy voľnej lásky. Ako všetci musia zostať slobodní, aby ľúbili v súlade so svojou túžbou; že telesná láska trvá, avšak iba krátky čas; že pohlavia sú celkom rovnocenné; že inštitúcia manželstva by mala byť zrušená, ale ak pretrvá, žena má plné právo na milostný románik, ak je hnaná túžbou, a ak sa potom chce nechať rozviesť, muž to musí pochopiť a prijať pohanu, ale že popritom všetkom a napriek všetkému sú deti posvätné.

Matka mu na jeho blahosklonný a mravoučný výklad života neodpovedala. A v každom prípade sa mal s Táňou rozísť takmer tak náhle, ako sa stretli. Ona sa vrátila do Moskvy, on a Marusia do Petrohradu. Ale písal jej nepretržite; navštevovali sa; a venoval jej svoje prvé klavírne trio. Jeho matka to naďalej neschvaľovala. A potom, o tri roky neskôr, konečne spolu prežili na Kaukaze niekoľko týždňov. Obaja mali devätnásť a boli bez dozoru; a on práve zarobil tristo rubľov za koncert v Charkove. Tie spoločné týždne v Anape... ako dávno sa zdajú. Koľko času vlastne odvtedy uplynulo – viac ako tretina jeho života.

A tak sa to všetko začalo celkom presne ráno 28. januára 1936 v Archangeľsku. Bol pozvaný, aby pod taktovkou Viktora

Kubackého odohral svoj *Prvý klavírny koncert* s tamojším orchestrom; tí dvaja tiež zahrli jeho novú *Violončelovú sonátu*. Prebehlo to hladko. Na druhý deň ráno zašiel na železničnú stanicu kúpiť si výtlačok *Pravdy*. Zbežne preletel prvú stranu, potom nalistoval ďalšie dve. Bol to, ako neskôr uviedol, najpamätnejší deň v jeho živote. A tento dátum si pripomínal každý rok až do svojej smrti.

Okrem toho – ako jeho myseľ okamžite podotkla – nikdy sa nič takto presne nezačína. Začalo sa to na rozličných miestach a v rôznych hlavách. Skutočným východiskovým bodom mohla byť jeho vlastná sláva. Alebo jeho opera. Alebo to mohol byť Stalin, ktorý, keďže bol neomylný, bol za všetko zodpovedný. Alebo to mohlo zapríčiniť niečo také prosté ako rozmiestnenie orchestra. Naozaj, napokon najlepšie by bolo pozerať sa na vec nasledovne: skladateľa najprv udali a zatkli, neskôr odsúdili a zastrelili, a to všetko len pre rozmiestnenie orchestra.

Ak sa to všetko začalo niekde inde a v hlavách iných, potom by azda mohol viniť Shakespeara za to, že napísal *Macbetha*. Alebo Leskova za to, že to porušil na *Lady Macbeth Mcenského okresu*. Nie, ani jeden z nich za to nemohol. Bola to, samozrejme, len jeho chyba, že napísal skladbu, ktorá urazila. Bola to chyba jeho opery, že mala taký úspech – doma i v zahraničí – až to vzbudilo pozornosť Kremľa. Bola to Stalinova chyba, pretože to on inšpiroval a schválil úvodník v *Pravde* – azda ho aj sám napísal: bolo tam dosť veľa gramatických chýb, poukazujúcich na pero človeka, po ktorom sa chyby nikdy neopravujú. Bola to aj Stalinova chyba, že sám seba predstavoval predovšetkým ako patróna a znalca umenia.

Bolo o ňom známe, že si nikdy nenechal ujsť predstavenie *Borisa Godunova* v Boľšom teatre. Takmer rovnako horlivo chodil na *Knieža Igora*, ako aj na *Sadka* od Rimského-Korsakova. Prečo by

si Stalin nemal chcieť vypočuť s nadšením prijatú novú operu *Lady Macbeth Mcenského okresu*?

A tak skladateľovi nariadili, aby 26. januára 1936 navštívil predstavenie svojho vlastného diela. Mal tam byť súdruh Stalin, ako aj súdruhovia Molotov, Mikojan, Ždanov. Zaujali svoje miesta vo vládnej lóži. Ktorá bola nanešťastie umiestnená presne nad bicími a plechmi. Nástrojovými skupinami, ktorým v *Lady Macbeth Mcenského okresu* nebolo určené prejavovať sa skromne a nenápadne.

Pamätal si, ako pohliadol z riaditeľskej lóže, v ktorej sedel, k vládnej lóži. Za malým závesom, neprítomne prítomný, sa ukrýval Stalin, ku ktorému sa podlízavo otáčali ďalší významní súdruhovia, vedomí si toho, že sami sú na očiach. Aj dirigent, aj orchester boli, pochopiteľne, nervózni, vzhľadom na príležitosť, ktorú dostali. V intermezze pred Kataríninou svadbou sa drevá, plechy a bicie podujali hrať hlasnejšie, než im bolo určené. A potom sa to už šírilo naprieč všetkými sekciami ako vírus. Dirigent, aj keď si to všimol, bol bezmocný. Orchester bol čoraz hlučnejší a zakaždým, keď pod nimi bicie a plechy zaburácali fortissimo – dosť hlasné na to, aby vyrazilo vitráže –, súdruhovia Mikojan a Ždanov sa teatrálnne strhli, obrátili sa k postave za závesom a utrúsili nejakú posmešnú poznámku. Keď diváci na začiatku štvrtého dejstva zdvihli zrak k vládnej lóži, zbadali, že zívá prázdnotou.

Po predstavení si zbalil aktovku a šiel rovno na Severné nádražie, aby chytil vlak do Archangeľska. Pamätal si, ako myslí na to, že vládna lóža bola špeciálne vystužená oceľovými platňami proti prípadným atentátom. Ale že na riaditeľskej lóži také opláštenie nebolo. Nemal ešte ani tridsať a jeho manželka bola v tom čase v piatom mesiaci tehotenstva.

1936: vždy bol poverčivý ohľadom priestupných rokov. Rovnako ako mnoho iných ľudí veril, že prinášajú smolu.